EKONOMI OCH POLITIK

Från professor JOHAN AKERMAN har Dagens Nyheter mottagit följande genmäle med anledning av Herbert Tingstens recension med ovanstående rubrik, införd i Dagens Nyheter den 10 maj. Recensenten har svarat i korthet. På tidningens begäran har professor ELI F. HECKSCHER ytterligare belyst frågan.

Johan Åkerman:

I DAGENS NYHETERS A-upplaga för den 10 maj har professor Herbert Tingsten upptagit mitt arbete "Ekonomiskt skeende och politiska förändringar" till en kritisk granskning, som föranleder mig till följande kommentar:

Någon anmälan av boken är Tingstens artikel icke — ehuru den utger sig att vara en sådan — ty skriften består av två ungefär lika långa avsnitt, I det ena lämnas en kompparativ ekonomisk-politisk analys av Förenta staterna och Sovjetunionen 1917—1945, i det andra en analys av förhållandet mellan ekonomiska depressioner och politiska partiväxlingar i USA, England, Tyskland och Sverige. Resultaten i här sist nämnda avsnitt äro väsentligen tre: 1) Den ekonomiska korta konjunkturvågen, den s. k. Kitchincykeln, som bl. a. Schumpeter och jag behandlat och som jag hittills accepterat, visar sig vara en fiktion, grundad på statistisk medeltalsberäkning för icke homogena perioder; i stället framtrider efter omkring 1890 en amerikansk politisk 4-årscykel, sammanhängande med presidentperioden; de "vanliga konjunkturvågorna" av omkring 8 års längd äro däremot järnvägsbyggnadscyklar, som upphöra vid nyssnämnda tidpunkt, då järnvägsnätet utbyggts. 2) Den omkring 18 år långa byggnadscykeln visar sig på ett förvånande sätt sammanhänga med det republikanska partiets andel i röstetalen, i det att tendensen i detta "industripartis" röststyrka med en hel presidentperiod förebådar tendensen i byggnadsverksamheten: även här synes alltså det politiska skeendet styra de ekonomiska förändringarna. 3) Politiska partiskiften i USA och England sammanfalla som regel med allmänna ekonomiska depressioner, vilket starkt antyder ett kausalförhållande.

Professor Tingsten har nu tagit ut endast denna tredje tes i bokens ena halva och anser sig med sin nådvändigtvis korta och populära artikel kunna jäva denna slutsats. Att mitt påstående på denna punkt skulle väcka förvåning och invändningar bland statskunskapens representanter hade jag väntat mig. Tingsten säger till och med att "om det varit hållbart, skulle det revolutionera den politiska historien, åtminstone för senare tid". Docent Elis Håstad, som uppehåller professor Tingstens lärostol vid Stockholms högskola, har i ett föredrag inför Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala den 16 april behandlat samma avsnitt i min bok; ett rätt utförligt referat har varit synligt i en del av pressen. Docent Håstad torde — liksom vid den följande diskussionen professor Brusewitz — ha anlagt synpunkter mycket påfallande och dem vilka här framställts av professor Tingsten. Slutligen har samma tes i min bok gjorts till föremål för ett seminarium vid vartdera av licentiatseminarierna vid Stockholms och Göteborgs högskolor.

Att en nationalekonom kunnat framkalla diskussion inom statskunskapens, hittills mot de angränsande samhällsvetenskaperna avskärmade krets är glädjande för var och en som eftersträvar kooperation på samhällsvetenskapens område. Men då Tingsten tydligen tar min utredning som ett mästrande av statskunskapen och då Håstad säger att jag "kanske menat den som ett grundskott mot statskunskapen", så är det fullständigt omotiverat. Det ligger tvärtom i boken att den komplexa verkligheten måste gemensamt beträdas av samhällsvetenskapsmännen.

Här är ej platsen att diskutera denna invecklade metodologiska spörsmål. Jag nöjer mig med att påpeka att Tingstens kritik av det ekonomisk-statistiska materialet icke står att införe ekonometrisk prövning. Järnprodukton och -pris äro de enda för alla fyra ländernа tillgängliga indikatorerna och valdes därför vid den preliminära sammanställningen. Englands arbetslöshetsstatistik och den amerikanska aktieindexen äro utan tvivel de institutionellt sett mest relevanta serierna och därtill de enda befintliga med tillräcklig frekvens. Tingstens övriga specifika kritik upptar endast presidentvalen i USA 1884—1892 (1880 är jämförelsevis och om 1896 torde alla vara ense) samt 1912. Om förstnämnda period säger jag en omfattande kommentar, som Tingsten icke nämner med ett ord. Om 1912 års val kunna meningarna vara delade, men jag säger i boken (sid. 53) intet annat än att "det icke utgör ett givet undantag från regeln".

Det är uppenbart att en kritik av denna tes måste göras betydligt grundligare än vad en tidningsartikel medger. Då nu statskunskapens representanter så allmänt tagit ställning till här debatterade spörsmål utan att jag fått tillfälle till motargumentering, kräver den akademiska sedvänjan att professor Tingsten eller docent Håstad framlägger sin vetenskapligt motiverade kritik i Statsvetenskaplig Tidskrift. Därpå skall jag med intresse gå i svaromål.

Johan Åkerman

Herbert Tingsten:

Professor Åkermans inlägg berör så litet den kritik jag riktat mot hans bok att jag kan svara med några få rader. 1. I min anmälan har jag upptagit den tes ett varv besvarande Åkerman ägnat huvudparten av sin bok och som synes mig vara av ojämförligt större allmänt intresse än boken i övrigt. Någon skyldighet för en recensent att diskutera allt i en behandlad bok erkänner jag inte. 2. Min kritik av den ekonomisk-statistiska sidan av arbetet gäller förhållandet att professor Åkerman än använder en viss företeelse, än en helt annan som bevis på sambandet mellan ekonomi och politik (t. ex. låg järnproduktion, arbetslöshet, bankkrascher och missväxt). Denna fråga diskuteras icke i det nu givna inlägget. 3. Jag har uttalandena av utrymmesskäl begränsat min detaljkritik till USA; enligt min uppfattning, som jag lätt tror mig kunna bevisa, är de andra partierna i den behandlade delen av boken lika bristfälliga. 4. Professor Åkerman synes vilja antyda att en saklig kritik av hans bok skulle vara så besvärlig och komplicerad att en tidning icke vore rätt forum. Vad själva grundtankarna i boken beträffar kan jag ej instämma med honom; jag finner dem enkla och på ett enkelt sätt felaktiga.

Att min uppfattning icke är något för statskunskapen speciellt framgår av följande inlägg av professor Eli F. Heckscher.

Herbert Tingsten

Eli F. Heckscher:

Professor Johan Åkerman utgår i hela sin replik till professor Tingstens anmälan av boken "Ekonomiskt skeende och politiska förändringar" från att det just skulle vara "statskunskapens representanter" som har något att invända mot hans framställning. Eftersom jag icke kan göra anspråk på att räknas bland dessa, men är alldeles ense med professor Tingsten i hans kritik, vill jag gärna ge uttryck åt min mening om professor J. Åkermans bok, när Dagens Nyheters redaktion nu har givit mig del av repliken före dess publicering. I själva verket kunde det räcka med ett sådant instämmande, men jag skall uttrycka min mening något litet fylligare. Någon anledning att gå in på professor Åkermans konjunkturcyklar har jag emellertid icke, därför att möjligheten att konstruera sådana förefaller mig nästan obegränsad. Lika litet skall jag inlåta mig på den andra i ordningen av de två alldeles disparata uppsatser varav boken består, ty den förefaller mig sakna väsentligt intresse, så små resultat som författaren där kommer till. Läkemedel som professor Tingsten skall jag hälla mig till vad professor Åkerman säger i den första uppsatsen och söka visa framställningens halt; det förefaller nämligen vara av intresse att få behandlingen av ett så viktigt ämne som det bokens titel anger belyst av företrädare för olika samhällsvetenskaper.

I högsta grad är jag ense med bokens författare om nödvändigheten av att samhällsforskarna icke stirrar sig blinda på en enda av de olika vetenskaperna om den mänskliga sammanlevnaden, utan tvärtom kostar på sig ordentlig utbildning inom hela det socialvetenskapliga området, som ur många synpunkter utgör en starkt markerad helhet. Särdeles mycket av bristerna i vår nuvarande offentliga diskussion beror — rent ut sagt — på den okunnighet som utmärker forskarna i respektive ekonomi, historia och statskunskap på dem bland dessa områden som de icke själva företräder. Sålunda är professor Åkermans bok att hälsa med glädje. Men tyvärr är glädjen mycket begränsad. Ty för att göra nytta hade den förutsatt verkliga studier inom hela det fält den täcker, sinne för innebörden i hela det ekonomisk-politiska händelseförloppet. Hur det förhåller sig därmed skall jag nu söka belysa.

Författarens metod kan sägas vara följande. Han lägger fast vad jag vill kalla vissa "spelregler" och vill undersöka vilket samband man därigenom kommer fram till. Det är sålunda uttryckligen icke fråga om något studium av den konkreta verkligheten; det avgörande blir om vissa formella krav är tillgodosedda eller icke. På det politiska området, där en sådan behandling onekligen a priori måste inge de flesta samhällsforskare de starkaste betänkligheterna, hyser författaren själv endast de minsta bekymren: "Betrüfande de politiska kriterierna är materialet givet: man har endast (sic) att fastställa tidpunkten för de skilda regeringsskiftena (presidentperioderna) och att därvid särskilt observera part(regim-)växlingarna" (s. 22). Varför förändringar i detta hänseende inträder blir då i princip likgiltigt. Ett samband med "ekonomiskt skeende" anses i princip lika sannolikt eller osannolikt, vare sig en ministerkris beror på ett tullförslag, omvärldsmedelanden, för den sittande regeringen, på schism inom ett parti som fortfarande innehar majoriteten, på ett valnederlag för det förra majoritetspartiet inom en valmanskår under oförändrade rösträttsbestämmelser, på ett sådant nederlag efter rösträttens utvidgning eller ännu någon annan av de många möjligheter som föreligger. Ur sikt i sammanhangen är man tydligen rent av i princip utestängd ifrån vid en sådan metod; av en nationalekonom skulle man eljest ha väntat sinne för teori, icke enbart för någon eventuellt föreliggande, rent statistiak lagbundenhet. Men naturligtvis kan det sägas att en prövning av denna typ enbart skall utgöra den första etappen i en undersökning av de djupare liggande sammanhangen. Vill man sträcka sig så långt i sin välvilja som att uppfatta boken så, måste man emellertid uppställa de stringenta krav på att de formella kriterierna är otvetydiga och obevekligt iakttagna, så att all manipulering med stoffet är utesluten. Eljest kan man bevisa vad som helst, ty förståndet är ju avkopplat genom metoder, det gäller enbart tillämpning av rent mekaniska regler, som då obrottsligt måste följas.

På "det ekonomiska skeendets" sida är författarens bedömning från början betydligt mindre doktrinär, förmodligen därför att han har bättre reda på det. Huruvida "ekonomiskt skeende" enligt hans mening är liktydigt med konjunkturväxlingar och ingenting annat, skall jag icke nu undersöka, utan enbart i förbigående deklarera att en sådan uppfattning förefaller mig vara så pass långt från verkligheten som man kan begära; i denna undersökning är det i alla händelser icke fråga om annat. Men vad som utgör kriteriet på och tidpunkten för en konjunkturväxling är mycket svårt att avgöra, och författaren säger själv att "frågan" — det menas svaret — "alldeles icke är lika självfallen". Han stannar emellertid vid att, enligt sin egen förklaring, lägga tackjärnsproduktionen till grund, och de för hela undersökningen grundläggande diagrammen bygger därpå. För Englands del är det (den upp och ned-vända) arbetslöshetskurvan, som väljes. Anyo uttalar "spelreglerna" strängt iakttas, om det skall bli någon mening med en så upplagd undersökning.

Nu kan man övergå till att se på tillämpningen. Jag skall välja några godtyckliga exempel, men förbigår då den amerikanska utvecklingen, därför att professor Tingsten redan har behandlat den med mycket större sakkunskap än jag kunde göra. I stället börjar jag med England.

Palmerstons regering föll 1838 på ett omröstningsresultat i samma underhus som året förut med stor majoritet hade valts nästan enhart på förtroende för honom. Avgången "inträffar precis vid den tidpunkten då depressionen gör sig gällande med största styrka. Att det här förelegat ett orsakssammanhang torde icke kunna förnekas" (s. 31), trots att den synliga anledningen var ovilja mot Palmerstons undfallenhet mot Napoleon III och trots att intet enda yttrande som tyder på missnöje med regeringens ekonomiska politik är känt. Majoriteten förblev sig lik, den tillträdande regeringen Derby lyckades icke vända den, nyval gick den emot, och Palmerston återkom till makten redan under loppet av följande år. Detta senare står för Åkerman som oförklarligt, ty det rådde då högkonjunktur, och vid högkonjunktur "får det icke förekomma "politiska förändringar". I deras ögon som tror att politiken styres också av andra krafter ter det sig minst av allt underligt att en minoritetsregering icke kunde hålla sig.

I det närliggande exemplet har författaren iakttagit sina egna "spelregler". I allmänhet förhåller det sig emellertid tvärtom; han "vräker och vänder vanligen på dem, så att vad som helst kan bevisas. För att stanna vid England förklarar Disraelis stora seger över Gladstone 1874 och följande långa regeringstid fram till 1880 med att den utländska krisen 1873 "icke lämnade England oberört (menas: oberört) och att den inträffade samtidigt med svår missväxt i det engelska jordbruket". (s. 33). Går man nu till författarens kurva över den omvända arbetslösheten, så visar det sig att konjunkturen var enastående gynnsam, vilket inom parentes sagt också stämmer med verkligheten. Vad missväxten beträffar har författaren tidigare i boken förklarat den betydelselös för hans undersökning; missväxtår och kronår "inneslutas i den industriella konjunkturen och spela icke någon väsentlig roll" (s. 23). Här finns det ej ens antydan till respekt för de spelregler författaren själv har proklamerat. Sedan visar Disraelis långa regeringstid en oavbrutet sjunkande kurva utan att välla ens en spricka i hans maktställning ända till strax före dess slut, så att hans avgång inträffar under en stigande kunval. Icke desto mindre skall detta liksom det övriga bevisa överensstämmelse i tiden mellan regeringsskiften och depressioner. — Liberalismens braksegre 1905—06, den första stora sedan nederlaget 1874 — vid en tidpunkt då också enligt författaren själv "synselsättningen förbättras" — förklaras av att "produktionsfaktorernas underutnyttjande under åren 1901—1904 i hög grad bidragit till att ge tulldebatten ett konkret underlag och därigenom avsevärt medverkat till valens utgång och till regimskiftet" (s. 37). Anyo visar sig kurvan hela tiden så högt och har till på köpet enligt författarens eget medgivande stigit när fallet kom. Anyo är alltså behandlingen av samma slag. Att det just var de i grund slagna konservativa som hade åberopat Englands ekonomiska svårigheter som skäl för den övergång till protektionismen som valmännen då på det mest eklatanta sätt avvisade, anmärkes mer i förbigående; det belyser ju bara den otelikmade verkligheten, icke åtslydnaden av spelreglerna.

Höjdpunkten i detta slags behandling nås i fråga om Tyskland, men för att ej bli vidlyftig skall jag hålla mig till ett enda ställe i denna del av framställningen: "Av de fyra depressionerna under epoken — åren 1873, 1890, 1900 och 1907 — ha alla utom 1900 års kris otvivelaktigt i hög grad medverkat till utgången" (s. 81). Av dessa gäller "efter 1873" Bismarcks andra handelspolitik 1878—79, fem å sex år efter krisen och naturligtvis över huvud taget intet regeringsskifte; likväl förklarar författaren förhållandet till konjunkturväxlingen "klart och entydigt". Om 1890 heter det på samma sida nio rader längre ned: "Bismarcks avgång 1890 ... utgör ett klart undantag från regeln: det är icke en depression utan en högkonjunktur som bidrar till den politiska krisens utbrott." Här har man alltså på samma sida fått veta först att en depression i hög grad har medverkat till utgången och sedan att den alls icke har gjort det, utan tvärtom att orsaken har varit en högkonjunktur.

Det är säkert icke nödvändigt att fullföja dokumenteringen längre. Det är detaljer att "Rosebury" alltid står för Rosebery, "Russel" för Russell, "Transwaal" för Transvaal, "terries" för tories osv.; men symtomatiskt är det tyvärr. Denna lok bör lämpligen betraktas som en olycklig lapsus i professor Åkermans produktion, som innefattar arbeten av helt annan kvalitet.

Eli F. Heckscher

BLM Bonniers Litterära Magasin.

Maj—juninumret

Innehåll:

Ur "En Mölna-elegi"
Ett stort diktfragment av
Gunnar Ekelöf

*

Sekt eller helhet?
En diskussionsartikel av
Ronald Fangen

*

Jeriko ros. Berättelse av TAGE AURELL — Gides sjuka punkt av GÖRAN SCHILDT — Schalom Asch-aposteln av BERNHARD TARSCHYS Hjältedikt med förblick av EIRIK HORNBORG — Brev från London av JOHN HAYWARD.

Kommentarer: Atombomben

1:25

Bukowskis
VÅRAUKTION
den 15—17 maj, med början kl. 10.30 f. m.
Oljemålningar, Möbler, Keramik, Glas, Silver, Guld och Bijouterier, Akvareller, Teckningar, Gravyrer, Textilier, Skulptur, Tenn m. m.
Sista visningen i dag kl. 10-13
A.-B. H. BUKOWSKIS KONSTHANDEL
ARSENALSGATAN 2, STOCKHOLM. Tel. 10 45 28.

Handelshögskolans stipendier

Direktionen för Handelshögskolan i Stockholm har för året utdelat följande resestipendier:

till fil. lic. Harald Dickson, Stocksund, 6.000 kr, ur Louis Franckels fond för ett års studier i USA av bostadsproblem; Per Brunmark, DHS. Göteborg, 9.000 kr. ur Carl Silfvéns fond för omkring 10 månaders studier i USA av personalproblem inom amerikansk industri; Lennart Flink, DHS, Stockholm, 6.000 kr. ur C. F. Liljevalchs fond för 6 månaders studier i USA av marknads- och distributionsanalys; Tryggve Frenckner, DHS. Stockholm, 3.000 kr. ur Louis Franckels fond och 1.100 kr. ur C. F. Liljevalchs fond för 5 månaders studier i företagsekonomi, speciellt vissa redovisningsproblem i Schweiz och Holland; Hampus Grundlitz, DHS, Stockholm, 3.000 kr. ur Carl Silfvéns fond och 1.695 kr. ur Emil Hallströms fond för ett års studier i USA av marknads- och administrativa problem inom det distributionsekonomiska området; Anna-Britta Gullstrand, DHS, Malmö, 4.000 kr. ur Louis Franckels fond för 9 månaders reklamstudier i USA; Arne Henriksen, DHS, Stockholm, 9.000 kr. ur Carl Silfvéns fond för 8 månaders studier i USA av kostnadsanalytiska metoder; Einar Hardin, DHG, Göteborg, 6.000 kr. ur Louis Franckels fond för 1 års teoretiska studier i USA av företagsledningens och i synnerhet personalledningens problem; Bertil Krän, DHG, Göteborg, 3.000 kr. ur Louis Franckels fond som tillägg till ett föregående år erhållet stipendium på 6.000 kr. för ett års studier i USA av försäljnings- och distributionsfrågor; Ewald Liljegren, DHS, Kalskrona, 9.000 kr. ur Carl Silfvéns fond för ett års studier i USA av försäljningsplanering särskilt vid export; Gösta Myrenfors, DHS. Stockholm, 6.000 kr. ur C. F. Liljevalchs fjors fond för 6 månaders företagsekonomiska studier i USA, speciellt av bokföringsorganisation; Bertil Neuman, DHS, Stockholm. 2.480 kr. ur Per Erikssons fond för ytterligare 3 månaders studier i USA av utbildning och träning av försäljare tillägg till ett föregående år erhållet stipendium; Bertil Olsson, DHS, Stockholm, 6.000 kr. ur C. F. Liljevalchs fjors fond för cirka 9 månaders studier i Schweiz av revision, psi, mag., jur. kand. Hans Thorelli, Stockholm, 6.000 kr. ur Louis Franckels fond för ett års studier i USA av kartellproblem; samt Martin Wahlström, DHG, Göteborg, 6.000 kr. ur Louis Franckels fond för ett års studier vid Harvard Graduate School of Business Administration, USA.

Styrelsen för Försvarets läroverk i Uppsala har nu av skolöverstyrelsen anmodats att yttra sig över ett förslag att vid läroverket placera lektor Sten Eriksson i Orebro. Vid läroverket skall nytillrättas ett lektorat i geografi och biologi med hälsolära, sådlunda i samma ämnen som lektor Eriksson nu företräder vid flickläroverket i Orebro.

Nytt i Maj

Dick Helander:
Svensk psalmhistoria
28 illustr. 202 sidor. Häft. 6:50, inb. 9:—.

August Häggström:
Uppfostran och väckelse
Nr 21 i serien Smärskrifter om Kristendom och Kyrka. 15 sidor. 20 öre.

Martin Leby:
Med tänd lykta
En högtänningsbok. Berättelser, reseminnen. 144 sidor. Kr. 2:25.

Ragnar Ohlsson:
Abraham Angermannus
En biografisk studie.
Nr. 18 i serien Samlingar och Studier till Svenska Kyrkans Historia. XXVIII+478 sidor. Kr. 12:—.

Gunvor Sahlin:
Kristen vardag
Morgonböner för skolan.
129 sidor. Häft. 4:75, inb. 6:75.

Geo Widengren:
Religionens ursprung
En kort framställning av de evolutionistiska religionsteorierna och kritiken mot dessa. 104 sidor. Kr. 3:25.

Svenska Kyrkans Diakonistyrelses Bokförlag

DN:s Vägvisare för semestern

Denna rubrik finner Ni på näst sista sidan i dagens tidning

Där lockar hotell, pensionat och kurorter över hela vårt land med goda semestererbjudanden. Tag ledning av DN:s semestervägvisare då Ni planerar sommarvistelsen!

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.